

már beteges
10 lap

Marha-marha

05.11.02.

A magyarság kialakulása a Kárpátmedencében .

3. Változat

Recklinghausen, 03.03.26.

Kivonat az „Elkallódott múltunk nyomában „c értekezésből¹.

1. A civilizáció az etnikumok változatlansága mellett folyamatosan fejlődött . Az őstörténet leírása valószínűleg az írásbeliség kifejlődésével egyidejűleg történt . Az ókori krónikáirók a gyér archeológiai adatbázison kívül beolvasztották a mondák és szájhagyományok anyagát is . A kiasott őskori leletek és kövületek képezték kezdetben a gyéren rendelkezésre álló forrás adatokkal együtt az írott történelem alapbázisát . Az alapismeretek eleinte még annyira hézagosak és egymásnak ellentmondók voltak , hogy az összefüggések megállapítása inkább a képzelőerő segítségével történt , mint a leletek és a források alapján . Ahogyan az adatok folyamatosan sűrűsödtek , váltak határozottabbakká a krónikákban leírt események .

1.2-A fejlődés folyamatosága az ókorban kialakult elképzelések szerint , (amelyek a XX század kutatóinak megítélésében az ó-és középkorra vonatkozóan alig változtak) az időbeli folyamatosság az egymást elfedő kultúrák és etnikumok között többnyire hiányzott . Ugy látszott, mintha az etnikumok nem az előzőben is ottlakó népesség leszármazottjai lettek volna , hanem mintha néhány száz évenként váltották volna egymást . Ez az elgondolás téves, mert: .

Korunk kutatói egyre több kölcsönös hatást állapítottak meg az egymástól látszólag független , de egymást követő kultúrák között . Az 1975-ben Gentben megtartott IV. Atlanti Kollokviumon² a következőket állapították meg , Az etnikai folyamatosság a korok között (az egész őskorban) a normális összefüggés , amely az esetek többségében fennállt , (még zavaros és változékony időben is . mint pl a népvándorlás korában) Ez a megállapítás a 2. l. ábrájában említett forrásműben (Acculturation in Europe) több ízben is kifejezésre jut . Egy terület új betelepítése és az őslakók áttelepítése a kivétel . 1. 3. Az etnikai kontinuitás legtöbbször még az archeológiai leletek teljes átváltozása esetén is megmaradt (tehát a kultúra teljes átalakulása mellett is) .

1.4. A történelmi korszak írott forrásainak tévedései .

1.4.1 Kezdetben a források legendákon és szájhagyományon alapultak , ezért minél régebbiek voltak , annál fontosabb volt az összehasonlításuk egy másik forrással . A Kr.e I évezred után a számadatok realisabbakká lettek .

1.4.2. Az ókorban és a középkorban a számadatok pontatlanok , általában felnagyítottak . A harci cselekményekre vonatkozó adatok (seregek nagysága , elesettek száma stb) gyakran a valós értékek többszörösét tette ki ..

1.4.3. Az etnikai kontinuitás figyelmen kívül hagyása Az etnikai folyamatosság a történelmi időkre éppennygy vonatkozik mint az őskorra . A római korszak és a középkor idején a történelemírók gyakran változtatták (az uralodó réteg neve alapján) egy-egy tartomány vagy nép nevét . A nép- kipusztulásokat a későbbi történetírás átvette , és a tévhiteket a jelenkor tankönyvei tovább tartják életben .

1.4.4. A magyar történelemírás legsúlyosabb hibája az etnikai folyamatosság figyelmen kívül hagyása volt . Így történhetett meg , hogy a trianoni béke megkötésénél köröskörül a Kárpátmedence legősibb etnikuma , a magyar , kárára húzták meg határokat ..

2. Az őskor a Kárpátmedencében .

600000 évre tehető a jégkorszakok teljes időtartama . Az ember az egész jégkorszakban jelen volt a Föld bizonyos tájain . (Keletafrikában már évmilliókkal előbb) . A Kárpátmedencében 150000 éves az első biztos emberi nyom . Jelen volt itt már az őskori embertípus , a neandervölgyi ember , aki jégkor végét már nem élte meg . A paleolitikumban igen alacsony volt népsűrűség . Nagy területek , hosszú időn át nem mutattak fel emberi nyomokat .

3.A Kárpátmedence történelem előtti korszaka .

3.1. Az újkőkor (neolitikum). Kr.e 5000-2000.

A jégtakaró elolvadása után kezdődött az emberiség gyorsabb fejlődése , mely az élelmezésnek a természettől független megoldásában , a földművelés elterjedésében rejlett . Az első mag elültetésétől , (mely a Közelkeleten történt) a rendszeres művelésig , az éhezések megszűnéséig és a folyamatos szaporodás kezdetéig hosszú idő telt el . A szaporodás következtében megtelt területről elindultak az első paraszti telepések . A kolonizáció egyik fő iránya nyugat-északnyugat : Görögországon és a Kárpátmedencén át Erópa volt .

A Kárpátmedence nagy erdőmentes területeivel (lösztalaj) és kiváló klímájával a parasztelepések egyik első célpontja volt . A Körös Kultúrával már 6000 évvel ezelőtt megjelent a földművelés a Kárpátmedencében . A gyűjtögető- halász-vadász lakosság állattenyésztéssel , valamint kapás földműveléssel is foglalkozott . Házaik eleinte földbe mélyítve képezték ki , de a³ Körös Kultúra második felében már föld felett épített , függőleges falú , négyszögletes alapú házakban is laktak . Ez a háztípus hosszú időn át jellegzetes volt még a történelmi kor

¹ A magyar őstörténettel foglalkozó munka még nem került kiadásra .

² A kollokvium előadásainak anyaga könyv formában is megjelent : Acculturation and continuity in Atlantic Europe mainly during the Neolithic Period and the Bronze Age . Verlag de Tempel Brügge 1976. 310 old.

³

falvaiban is . A Kárpátmedencébe az újkőkor⁴ számos kultúrája jutott el . *Nyugateurópában 1-2000 évve a Kárpátmedence után kezdődött el a földművelés . A népsűrűség a történelmi korig elmaradt a kárpátmedenceitől..* Az erdősebb Nyugateurópában a továbbiakban is több munkát követelt a földművelés, mert a területegységre eső művelhető terület kisebb volt.⁵ *Az újkőkorbán a Kárpátmedence volt Középeurópa legsűrűbben lakott területe ..* ,

3.2. Az újkőkortól a történelmi időkig .(2000 -500 = Réz és bronzkorszak-*valamint a vas korszak első fele .)*
A Kárpátmedence , kivált a Dunántúl , ebben az időszakban a környezetéhez képest sűrűn lakott területnek számított . Virágzó mezőgazdasága volt (archaikus szinten) . A lakosság főleg állattenyésztéssel , de földműveléssel is foglalkozott . A Kr e I. évezredben ismerték már az ekés művelést is ⁶ . A bőségben élő paraszti lakosságot kizsákmányoló törzsek hajtották uralmuk alá .

4.A Kárpátmedence történetének magyar szempontból való kiegészítése az avar korig.

Ez a fejezet a Kr.e. 500-tól a Kr.u. 560-ig terjedő korszakkal foglalkozik . Célkitűzése nem a Kárpátmedence összefoglaló történetének tárgyalása , hanem a tankönyvekből kimaradt epizódok ismertetése , valamint téves megállapítások és összefüggések helyesbítése . A gyéren előforduló források miatt a kárpátmedencei őstörténetnek csak azon részeit lehetett megvilágítani , amelyekkel az ismert ókori és középkori szerzők foglalkoztak . A korszak nagyobbik fele (nem összefüggő részidők) továbbra is homályban marad .

4.1. A római uralom előtti időszak . (Kr. e. 500 –Kr.u 10)

4.1.1.A szkíták és a kimmerek . .Steppei kultúrájú , nagy állattartó népek . Nagyméretű halomsírokban (*turgán*) temetkeztek . A szkíták a Kárpátmedence keleti területén helyezkedtek el a Kr. e. VI. sz.-tól . A szkíták jelenléte a Kárpátmedencében nem bizonyított , csak a kimmereké , akiket a dákok váltottak fel . A lakosság két osztályra tagozódott : a királyi szkítákra és a szolga szkítákra . . .

4.1.2. A dákok . 4.1.2.1 A trákok népcsaládjából a rómaiak balkáni hódítása előtt a III. században észak felé húzódó népcsoport , mely a Kr.e. II. század végén megalapította Dáciát . A jellegzetes dák kultúra a Kr e. I.sz. előtt nem jelent meg Erdélyben⁷ . *Várépítők* voltak ⁸ . A források szerint az uralkodó törzs tagjai süveget hordtak , amiért is őket sapkásoknak (*tarabostes vagy pileati*) nevezték . Az őket kiszolgálók fedetlen fővel jártak (*comati*) . A dák vezetők várakban laktak .

4.1.2.2. A végsőkig kizsákmányolt nép nagy szegénységben élt ⁹ a falvakban és egy másik etnikumhoz tartozott.. A román történetírás etnikai kontinuitást képzel el Dáciában a dákoktól a rómaiakon át a románokig . A kontinuitás azonban nem volt lehetséges : mert

a) a rómaiak az ellenálló dákokat katonailag megsemmisítették . (*A dákok csak az uralkodó osztályt képezték Dáciában .*

b) a rómaiak Dáciában a Birodalom történetében egyedülálló méretű kolonizációt hajtottak végre , ennek ellenére 150 év múlva feladták Dáciát és gyarmatosaikat tervszerűen a Dunától délre telepítették . A IV. századtól a XII -ig nem volt Erdélyben sem római telepes , sem román pásztor , de ott voltak a nem román őshonosak . A mai románok elődei ezekben a századokban mint *vlachok (vándorló hegyipásztorok)* voltak ismertek , akik nyájaikat terelgették a Balkán nyugati feléről Macedónián , majd Bulgárián át a Havas Alföld felé . Erdélybe első csoportjaik a XII. században érkeztek meg .

c) Erdélyt a vlachok IV-XII századi vándorlása alatt *egy másik etnikum töltötte fel* . Román kutatók is rájöttek erre a román szempontból fennálló folyamatossági hiányra¹⁰ . *Az az elképzelés , hogy a római telepések a római hatalom megszűnte után felmentek a hegyekbe s ott 800 évig bujdosva onnan végülis mint románok jöttek le és települtek meg Erdélyben .*

A mese komolytalan és elfogadhatatlan . Egy másik , a Kárpátmedencében mindenütt jelenlévő etnikum töltötte fel(nem sűrűn) a települési területeket . A dákok hatalmi csúcspontja Kr e. 60 körül lehetett Burebista alatt , aki egyesítette a dák tartományokat a Kárpátok két oldalán és elfoglalta a Dunántúl keleti felét is .

4.1.3. Az illírek .

A XX századi történelemtudomány egyik *nagy tévedése* az illírek ókori elterjedésének eltúlzása . Illíria történelmi magja egy kb 35000 km² kiterjedésű terület az Adria keleti partján , melynek nagy része *a jelenlegi Albánia* . , azonban annak jelenlegi , *északnyugati határán , a tenger partján valamivel túlterjedt* . Már

⁴)

⁵) A kőbalták korában egy fa kivágása is olyan fáradságos művelet volt , hogy csak végső szükségben került rá sor . (Erdőirtás ebben a korban szóba sem jöhetett .)

⁶) A réz , bronz és vaskorszakban beáramlott kultúrák ismertetéséről hely szűkében le kell modani .

⁷) Vékony Gábor : Dákok , rómaiak , románok . Akadémiai Kiadó 1989. 65. old..

⁸) Hatalmi és szentély központ Délerdélyben , Szászváros közelében . Vékony Gábor . Idézett mű 78. old .

⁹)

¹⁰)

Kr.e.335-ben önálló államuk volt, melynek lakói főleg táz ókorbanengeri hajók kifosztásából éltek. A rómaiak Kr.e.300-ban foglalták el az illírek területét a kalózkodás megszüntetésének céljából.

Az illírek elterjedése. A kis kiterjedésű österület ellenére az *illírek* kulturális nyomai a fél Európában feltalálhatók. Nyomaik alapján az a tévhit terjedt el, hogy az ókorban a Balkánon, az Alpokon és a *Dunamedencén* kívül Lengyelországban és a Baltikumban is illírek települtek volna¹¹ Ezt az elméletet a két világhábrú között neves régészek és nyelvészek vallották¹² Az illírek az ókori bányászatot irányították, vagy ott nyertek alkalmazást (vas és borostyánkő bányászat) Saját írásuk következtében sok nyom maradt utánuk. A *pánillír elméletnek* két symposium megállapításai vetettek¹³ véget. Ezek szerint a legfontosabb illírnek nyilvánított kultúremlék az ú.n. urnamezős temetkezés a legősibb illír területen, (az Adria mentén.) egyáltalán nem fordul elő. Végső következtetés: a Balkán nyugati felén kívül sehol nem alakult ki összefüggő területet kitöltő illír etnikum. Az urnamezős kultúra terjesztői nem az illírek voltak. A pánillír elmélet (illírek az Adriától a Baltikumig; valamint az Alpoktól Eredélyig) nem tartható.

Illír kultúrnyomok (Substrátumok a földrajzi neveken és sírkő feliratok) az egész Kárpátmedencében előfordulnak. Mégis elenyészően kevés az illír substrátum a kárpátmedencei (inkább pannóniai) földrajzi neveken. Legfontosabb a Balaton illír neve = *Pleso*. Az illír nyelvű (aránylag ritka) sírfeliratok is illír jelenlétről tanúskodnak, ámbar az őket felvevő írástudatlan lakosság sírkövein is lehettek illír feliratok. *Az illír elterjedés nagyságrendi eltúlzásában* nagy szerepe volt a **kialakulás folyamatának**. Kr.e 300-ban a rómaiak a kalózkodás megszüntetése céljából a balkáni provinciák közül elsőnek az illír (albán) tengerpartot hódították meg. Innen indult az összes dunai provincia (így Pannónia) megszállása is.. „Illíria“ a hódítás folyamán állandóan nagyobbodott. Később az ún. „*Illír vámkörzet*“ létrehozása következtében ebbe a vámtartományba tartozott a *Duna medence egész területe* a forrástól a torkolatig. *Illíria és Pannonia nem egyesült.* *Az etnikai különbség maradt.* Mind a két név etnikai gyűjtőfogalom. A pannonok a Balkántól északra, az illírek tőlük délre, de *csak a Balkán nyugati felén* helyezkedtek el.

4.1.4. A kelták. A Kr.e.V.században nyugat-északnyugat felől kelta tözsek érkeztek a Dunántúlra, melyek a Kárpátmedence nagy részére eljutottak. Az illírekhez hasonlóan *ők sem képezték területet kitöltő lakosságot*. Régészeti tanúságok szerint Pannóniában, (ahol többen voltak, mint a Kárpátmedence többi részén) központjaikat magasán fekvő helyeken, sáncokkal és falakkal körülvéve képezték ki. Ezek a központok már városias jelleget mutattak (*oppidum*), melyekből azután kifejlődtek a rómaiak városai. A kelták civilizációja nem maradt el a rómaiától, sőt azt a békés termelésben sok tekintetben (így pl a *vas feldolgozásában*) felül múlta. Pannóniában ők honosították meg a *nemesített szőlőtermelést* és a vas bányászatában, különösképp annak feldolgozásában vállaltak főszerepet. A Kárpátmedencében többnyire a vezető réteget képezték¹⁴. Az illírek ritkábban voltak az irányítók. A kelták többen voltak az illíreknél, de katonai megszálláshoz ők sem voltak elegendően. Ezért a rómaiak megszállása után hamarosan elhagyták a Kárpátmedencét: Az őshonosak képezték az alsó népréteget¹⁵. A római hatalom kialakulása előtt a kelták voltak Európa urai. A területükön a kormányzó réteg annyira szétterített volt és olyan alacsony népsűrűséggel, hogy katonai védekezésre nem is gondolhattak.

4.2. A római uralom.

A rómaiak hódítása előtti időből nem maradt a Kárpátmedencét betöltő őslakos népességtől nyelvi emlék... *Az ősparasztok etnikai hovatartozása nem tisztázott.* A Kárpátmedence a már említett mezőgazdasági előnyök miatt erősen vonzotta a környék földművelő lakosságát a betelepülésre. Ilyen módon *egy sok nyelvű etnikai konglomerátum* alakult ki, amelyben már magyar szavak is felismerhetők. A történelemtudomány úgy véli, hogy (a sírfeliratokra alapozva) illír és kelta etnikumhoz tartoztak a rómaiak előtt itt élő lakosok. Az illírek és kelták azonban *nem töltötték ki a területet*. Síremlék állítás általában az uralkodó osztályok kiváltsága volt. Ez magyarázza a latin feliratok mellett a 10 % alatt található kelta és illír nyelvű síremlékek előfordulását. *Az őslakók nem voltak írástudók*, de ha kivételesen mégis módjuk volt sírkő állítására, úgy *feliratként az említett három nyelv egyikét választották*. Mindez nem bizonyítja, hogy a kelták és az illírek *térséget kitöltötték volna*, valamint azt sem, hogy más etnikumú, elterjedt nép ne képezhetne volna az ősparashti lakosságot.

¹¹) Ethnogenese europäischer Völker, Fischer Verlag, 1986. Itt: *Die Ethnogenese der Illyrer* aus der Sicht der Vor- und Frühgeschichte. S 56-60.

¹²) Többek között a nyelvészek Jokl, Pokorny és Krahe; régészek Pokorny és Pittioni.

¹³ a) Symposium über die "Ethnogenese europäischer Völker aus der Sicht der Vor- und Frühgeschichte und der Anthropologie." Mainz 1982 okt. 4-9 b) Symposium in Sarajevo 1964 Fischer Kdiadó Stuttgart New York 1986

Felelős kiadók Prof. W Bernhard és Anneliese Kandler-Pálsson Universität Mainz

¹⁴ Szántó Imre: Hévíz története 27. old.

¹⁵ Mint lj.14 i. mű.183. old. *A leigázott őslakosság* kezdetleges jobbágyság formájában *szolgált idegen urainak*

4.2.1. Szlavónia és elnevezése. A római hatalom Kr.é.35-ben Illiria leigázása után a *Dráva-Száva Köze* nyugati részének meghódításával kezdte meg Pannónia birtokbavételét, mely addig kelta fennhatóság alatt állott. A rómaiak a Dunántúl mai területén nyugat és dél felé túlterjedő tartományt a lakói után nevezték el Pannóniának. Kr.é.13-ban kezdődött Tiberius hódító hadjárata Pannonia I-ben (a Szerémségben), mely hadakozás 11-ben az egész Dunántúl megszállásával fejeződött be. A harcban a kelták nem álltak ellen, annál hevesebb volt a pannonok küzdelme. A Kr.u. 8-ban kitört pannon felkelés leverése után *Tiberius* a fegyverforgatásra alkamas férfiakat rabszolgaságba ejtette. A majdnem lakatlanná vált terület neve ezután rabszolgák földje = Sclavonia = Szlavónia. A névadásnak *semmi köze nincs a szláv etnikumhoz*, mert akkor ott még nem éltek szlávok. Ők 500 évvel később érkeztek ide, *mert a pannon időkben még az oroszországi őserdőkben tanyáztak*..

4.2.2. A pannonok nyelve, településeik és szervezetségük. A történelemtudomány feltételezi, hogy a pannonok illír nyelven beszéltek. Csak a kelta időköt megelőző *vezető népréteg* beszélhette az illír nyelvet (10 % alatt), de nem az őslakók. A megbízhatónak ismert *Tacitus* Germániáról szóló művében megnevezi az *osok nyelvét*, amely szerinte a *lingua pannonica*¹⁶ volt.. Német kutatók szerint¹⁷ az *osok* a Dunakönyöktől és Váctól kiindulva *keleti irányban az Ipoly völgyét* népesítették be. Tacitus a pannon oldalon nem *foglalkozik* a nyelvekkel. Kivételt képeznek a budai oldalon az Aquincum körül települt arovistok, akikről írja, hogy azok *az osokkal azonos tájnyelvet (sermo)beszéltek* (Tacitus Germania 28)

A Kárpátmedence lakóinak volt tehát egy, az uralkodó törzsektől és a hatalomtól független nyelve és pedig a pannon nyelv.

A *pannonok megjelenése a történelemben*. Kr. u. a II. sz. ban az *alexandriai Appianus* két ízben is emlegeti őket¹⁸ az I. évszázad előtti időkben:

1) Fülöpnek és Nagy Sándornak a pannonok nagy szolgálatokat tettek, ezért a makedonok hálaára voltak kötelezve velük szemben.

2) Julius Caesar Kr.é.53-ban¹⁹ kezdte el a pannonok elleni akcióját, de hadjáratát félbe kellett szakítani mert nem tudott túszoikat ejteni.²⁰ A pannonok nem harcoltak ellene, hanem elhagyták falvaikat és elbújostak az erdőkben..

Appianus²¹ a pannonok életvitelét a következőkben jellemezte: *"Majorságokban és apró falvakban éltek. Kicsi, föld felett épített faházakban laktak. Kilenc évszázaddal később Nagy Károly avar hadjáratának krónikáirója hasonló viszonyokat látott a Kisalföldön. Városaik nem voltak és közigazgatással sem rendelkeztek. Archaikus földművelésük és állattenyésztésük virágzó volt.* -

4.2.3. A pannon felkelés. Tiberius Pannonia elleni hódító hadjárata után még húsz év sem telt el, amikor Kr u 6-ban az egykori ellenállás gócéban, a Szerémségben, *robbanásszerű lázadás tört ki*. A rómaiak helyzete olyan súlyos volt, hogy Tiberiusnak abba kellett hagyni a kvádok elleni háborúját és *minden erejével az Appenin félsziget északi bejárájának védelmére sietni*. Augustus a lázadók Itáliába való betörése esetén veszélyeztetve látta Rómát. A felkelők előrenyomulását sikerült megállítani. A pannonok felkelésének idején történt Varus légióinak megsemmisítése, de ugyanakkor még a birodalom más pontjain is törtek ki zavargások. A felkelők második céljukat, Pannónia fővárosának, Sirmiumnak az elfoglalását sem tudták elérni. Nem voltak eredményesek, mert nem voltak egységesek. A felkelés első időszakában a rómaiak jófómán csak védekeztek. Csak Kr u 9-ben kerültek katonailag fölénybe, mikorra a felkelők leveréséhez szükséges 200000 főnyi sereget a birodalomból össze tudták vonni²³. Az összpontosított haderővel leverték a pannon felkelést és azután három és fél évszázadon át tartották Pannoniát, melynek területéről ebből a korszakból több római császár került ki. A pannon felkelés leverése után három és fél századon át volt Pannónia római tartomány, de a Birodalom onnan már nem tudott a Limesen túlra terjeszkedni.

Julius
Caesar

¹⁶) Tacitus a "De Origine et Situ Germanorum"-ban (43) azt írja az osokról, hogy nem germánok, hanem olyan emberek, akiket a *pannon nyelvük* elárul. "Osos pannonica lingua coarguit non esse Germanos"

¹⁷) Pauly Reallexikon XVIII 1581 és 1582 old.

¹⁸) Appianus alexandriai történetíró a Kr. u. II. sz. ban élt és latinul írt.

¹⁹) Caesar már akkor tervbe vette Dácia anektálását hatalmas ásványi kincsei miatt. A hadjárat lefolytatásához szükséges volt egy biztos hadtáp terület az Alpokon *innen*. Ezért akarta Dácia előtt Pannoniát megszállni.

²⁰) Túszejtés volt Julius Caesar harcmodora a galloknál is. Az elfogott túszoikat biztostították csapatai épségét..

²¹) Appianusról l. még l.j. 18)

²²) Historia Romana IX könyv (Illiriké) 14. fejezet: Egy nagy nép a Duna folyó mentén. Területük a japodok törzsétől (Szlovéniától a dardanokig (É.NY. Bulgária) terjed. Ugyanezen könyv 22. fejezetében áll, hogy 100000 fegyverfogásra alkalmas férfi felett rendelkeznek. Ezek szerint már akkor (Kr. sz. körül) a populáció fél millió körül lehetett.

²³) Velleius Paterculusen

4.3. A Kárpátmedence limesen túli területének népei .

A Kárpátmedence területét az ókor végén és a középkor elején valószínűleg kevert etnikumú népesség töltötte fel : ennél a lakosságnál már (amint ez a következőkből is kitűnik) magyar szavak is előfordultak . Szlávok az avar korszak előtt tömbszerűen nem voltak jelen (diaszpórában azonban előfordulhattak) ²⁴ .

A Kárpátmedencei őslakók elnevezései a római korban :

- 1) A limesen belül lakók (a Dunántúl ,a Bécsi Medence és a Szerémség) az I-V századig a pannonok
- 2) A bur-okról az I-III. században lehetett hallani . Elterjedés az Ipolytól Bánátig ,illetve Erdélyig .
- 3) A limigantes a IV. és V.században szerepeltek a: Bánátban .
- 4) Az V. századtól a honfoglalásig a Kárpátmedencét kitöltő egész lakosságot vulgares-nek nevezték . Feltehető , hogy a felsorolt népnevek ugyanarra az etnikumra vonatkoztak .

4.3.1. Buri =búrok. (Buren = parasztok .) Tacitus a búrokat a germán suebek között sorolta fel , ami nem jelentette azt , hogy a búrok csakis germán nyelven beszélhettek . Sueb Tacitusnál egy *Európa középső és keleti részeire* vonatkozó gyűjtőfogalom , amely germánt , szlávot és finn-ugort is jelenthetett ²⁵ . A Kárpátmedence rómaiaktól meg nem szállt részében , Erdélytől nyugatra a Dunáig , nagy területen elterjedt parasztnépet nevezték így germán szomszédaiuk ²⁶ . A burok a Kisalföldtől az Aldunáig települtek . A II . századig még többé-kevésbé önállóan szerepeltek, kvádokkal , dákokkal és jazigokkal együtt léptek fel a béketárgyalásokon . A III . századtól kezdve már nem hallani róluk sehol . Az eltűnésük azzal magyarázható , hogy települési területük közepére az I . században behatoltak az iráni eredetű lovasnomád jazigok . A jazigok rá voltak utalva a burok élelmiszertermelésére . Eltartásuk eleinte kényszer nélkül ment , de fokozatosan elvesztették az önállóságukat , végül a teljes függőségbe került népet *limigantes*nek nevezték el .

4.3.2. „Limigantes“ küzdelmek .

A leigázott limigantes törzset a jazigok keményen kizsákmányolták . A IV. sz . folyamán a jazigok szorult helyzetbe kerültek ; szükségük volt szolgálók fegyveres támogatására , akiket ez alkalalomból felfegyvereztek . A *limigantes* a jazigokkal együtt harcolva legyőzték ezt az ellenfelet , (a IV. század 3. dekádjában) a fegyvereket azonban nem adták vissza , mert meg akartak szabadúlni a jazig elnyomásától is , akiket lakhelyeikről elűldöztek . A jazigok ezután már csak II.Konstantius római császár katonai segítségével térhettek vissza . A császár a jazigokat visszatelepítette a Bánátba , a „limigantes“-eket pedig áttérrelte a Tiszántúlra , a Körösök vidékére .

4.3.2.1. Egy magyar szó felbukkanása a limigantes-nél a IV. században .

Az otthonától megfosztott limigantes törzs a kijelölt , sivár szállásterületen nem mutatott hajlandóságot a letelepülésre . Nagy nélkülözések között visszaindultak régi lakóhelyük (a Bánát) felé . Konstantius császár ekkor téli pihenőhelyén , Pannónia akkori fővárosában , a szerémségi Sirmiumban tartózkodott , ahová hírül vitték a száműzöttek közeledését . A császár rögtön eljűk indult egy erős harci alakulattal . A mai Újvidék táján , a Duna túloldalán már várakozott a limigantes tömeg . A császár egy mesterséges halmot hordatott össze , amelyre szónoki emelvényt állított . Konstantius felmenve az emelvényre beszélni akart a néphez ,de erre a várakozók között kitört nyugtalanság miatt nem került sor . A tömeg „marha-marha“²⁷ -t kiabálva nem hagyta szóhoz jutni az uralkodót . Egy közelben ácsorgó paraszt dühében a csizmáját vágta az emelvényhez . A csizma odacsapása után a nép még nyugtalanabbá vált és megidult az emelvény felé . A császár

²⁴) A szláv tömb a Kárpátok túloldalán közel volt a Kárpátmedencéhez .

²⁵) Tacitusnál inkább a földrajzi helyzet, mint az etnikum döntötte el , hogy egy-egy nép vagy néptörzs melyik népcsaládhoz tartozik . Szerinte az Elbától keletre települt suebek egy népi konglomerátumot képeztek , amely a Kárpátmedence északnyugati területéig terjedt ki .

²⁶) A bur név (=ógermán paraszt) valószínűleg a Kisalföldön az I. századtól jelenlévő és a burokkal szomszédos germán kvádoktól származik .

²⁷) Ammianus a „marha-„t nem fordította le latinra , de betűről betűre beírta magyarul a latin szövegbe a *marha* szót . Talán a császár hiszékenysége dühítette fel a népet . Ammianus Marcellinus Rerum Gestarum XI,11.10.

A nép indulatát a *magyar marha* szó használatára a császár hiszékenysége kelthette fel ,aki elhitte , hogy a limigantes *ősidők óta* a jazigok szolgálói voltak , pedig *csak 150 évig éltek függőségben* . A császár *ősi jogon kényszerítette őket* a jazigok további kiszolgálására .

^{27b} A helyzet dramatizálását szolgálta a „marha , marha hamis értelmezése is , amit Ammianus csatakiáltásnak nyilvánított , „*quod est apud eos signum bellicum és Konstantius*“ pedig csak a császár hiszékenysége miatt tört ki . (mert elhitte a jazigok „ősi“ jogait .)

(Amm. Marc. Rerum Gestarum raniXIX , 11 . 10.) A XX század első felében többen is kutattak ezután a szó után az iráni nyelvekben , de *azonos szó sem az ó- irániban =markha= halál) sem az élő osszétban (margā = pusztulás)* nem fordul elő.

ajánlatosabbnak látta a közelben kikötött lovára pattanva elmenekülni. A krónika írójának (Ammianus) meg kellett indokolni a császár menekülését²⁸.²⁹ A nevetségessé válást Konstantius elmenekülése után a római katonák vérengzése bosszulta meg a limigantes asszonyok és gyermekek halomra öldöklésével. Ammianus magyarázkodásának köszönhetően már az V. sz. első feléből maradt ránk egy magyar szó a Kárpátmedencéből.

4.3.2.2. A burok elterjedése a Kárpátmedencében. Az I és a II. században burok a limesen túli területen mindenütt jelen voltak. Nevüket a Kárpátmedence északnyugati részében megtelepedett germán szomszédaitól (markomannok és kvádok) kapták. Cassius Dio leírásából kitűnik, hogy az említett germánok települési területétől, vagyis a *Kisalföldtől délkeletre le az Aldunáig*³⁰ (a limes külső oldalán) a bur nép mindenütt el volt terjedve. Cassius Dio leírta, hogy az I sz. végén, Traianus császár dákok elleni felvonulásánál, Tapaenál (a Vaskapu közelében) egy bur küldöttség adott át a császárnak egy nagy gombára írt latin nyelvű üzenetet³¹. (A burok akkor a dákok szövetségesei voltak.)

4.3.3. Az I. és II. században a burok még politikailag függetlenek voltak. A római császárok (Marc Aurel és Commodus)³² kárpátmedencei békekötéseiknél a bur nép érdekeit még mindenütt figyelembe vették. *A parasztok felháborodásának magyarázata*: Egy napok óta éhesen kóborló tömeg várt a császárra a hazatérés engedélyezésének reményében. *Feltételezhetően ebben a reményben való csalódás okozta a tömeg feldühödését.* (I. l. l. jegyzet 27, 28) A felindult parasztok hagyták a teljesen körülfogott császárt elmenekülni, tehát nem voltak gyilkos szándékaik. A jazigok által *limigantesnek* nevezettek egy kárpátmedencei paraszti törzs volt, (valószínűen a burok egy része) akiket a függetlenségtől a jazigok fosztottak meg...

4.4. Vulgares-Bulgares.

4.4.1. A vulgares szó használatának kezdete. A Római Birodalom az ezredforduló (Krisztus születése) idejére érte el hatalmi csúcspontját. A Birodalom határain kívül élő népesség szemében az élet a limes belső oldalán egy *álomvilág* volt. Hatalmas nyomás nehezedett a limesre kívülről, *a határokon belülré való letelepülés* érdekében. A történelmi folyamatba frissen belépő népeket már nemcsak barbárnak, hanem civilizációs lemaradottságuk miatt *“vulgares-”*³³ nek (közönséges) is kezdték nevezni. Az az évszázadokon át tartó nyomást a limes nem tudta tartani: kapukat törtek rajta és a *vulgares* elárasztották a Birodalmat.

Latin írók kezdték el³⁴ az V. sz. második felében a *Kárpátmedence földművelő lakosságát vulgaresnek* nevezni, de a VI. sz. első felében a megnevezés áterjedt a *Fekete Tenger egész környékére*.

4.4.2. A bulgares név kialakulása valószínűleg a bizánci történelemírők hatására történt, akik a Fekete Tenger körül kialakuló népkeveréket: a keletről érkező török törzsek (ogurok) és a nyugatról, a Kárpátmedencéből visszaáramló hunok egyvelegét *bulgaresnek* írták, (talán azért mert az ABC-jükből a V hiányzott).

A népcsoportok *bulgares* elnevezését a latin krónikáírók is átvették a görögöktől. A VI. századtól a VIII századig a Kárpátmedencétől a pontusi steppékig az ott élő népcsoportokat váltakozva *bulgaresnek* illetve *vulgaresnek* nevezték, (tekintet nélkül az etnikumra). A térségek lakossága pedig *etnikailag különböző* egymástól: a Fekete Tenger környezetében a török etnikumhoz tartozó törzsek voltak többségben, míg a

27 Ezért dramatizálta a császár elmenekülését olyan formában, hogy a magyar *marha* szó = signum bellicum (a hadi állapot jelzése) tehát *“a császárnak a vészhelyzet miatt kellett menekülni.*

hiszékenysége a kiértékelése volt, aki elhitte, hogy limigantes *ősidők* óta a jazgokat szolgálták és a 150 éve tartó függőségbe visszakényszerítette őket.

Ammianus a „marha-„t nem fordította le latinra, de betűről betűre magyarul írta be a latin szövegbe.

(rossz értelmezéssel). Ammianus Marcellinus *Rerum Gestarum* XI, 11. 10. A nép indulatát (a magyar *marha* szó használatát) a császár hiszékenysége gerjeszthette fel, aki *elhitte, hogy a limigantes ősidők óta a jazigok szolgálói voltak, pedig csak 150 éve voltak a függőségben,* mégis a császár *ősi állapotok visszaállítása* címén kényszerítette őket a jazigok további kiszolgálására.

²⁹ A helyzet dramatizálását szolgálta a „marha, marha értelmezése is. *amit Ammianus csatakiáltásnak nyilvánított, „quod est apud eos signum bellicum „.*

(Ammianus Marc. *Rerum Gestarum* XIX, 11. 10.) A XX század első felében többen is megkísérelték a szó beillesztését a iráni nyelvjárásokba, de *azonos szó sem az ó- irániban =markha= halál) sem az élő osszétban (margā = pusztulás) nem fordul elő.*

³⁰ Cassius Dio *Römische Geschichte* 71. 18. 1.

³¹ A gombára írt üzenet eltanácsolta Traiánt Dácia megtámadásától, amit azonban Traian nem fogadott meg.

³² Cassius Dio *Römische Geschichte* 71. 18. 1. és 73. 3. 1. ku

³³ *Vulgares*-ről Heinrich Kunstmann „Über den Namen der Bulgaren“ c. írásában emlékezik meg a „Die Welt der Slawen“, c. folyóirat 1883. évf. 128. oldalán régi latin szótárak magyarázatára: *tömeg, sokaság, közönséges nép, csöcselék.*

³⁴ Ennodius, Cassiodorus, Marcellius Comes

Kárpátmedencét kevert etnikumú lakosság töltötte fel. AVI. és a VIII század között bulgares és vulgares indokolatlan cserélgetése következtében a Kárpátmedencében bizonytalanná váltak a néptörzsek elnevezései.

4.4.3. Thracia elfoglalása után csakis a dunai Bulgária lakosait tartották bulgárnak.

A hunok a Kárpátmedencéből való kivonulás után a pontusi steppén két évszázadnál hosszabb ideig keveredtek a keletről

érkező török néptörzsekkel. A keveredésből a *protobulgárok*nak nevezett, harcos lovasnómád néptörzs került ki. Ennek a népnek első független vezére a bizánci udvarban a VII.sz. elején nevelkedett Kuvrat volt. Kuvrat vezérlete alatt jött létre a *Fekete Tenger környékének török etnikumú lakosságából az ún. Nagy Bulgária* e. Ez a lovasnómád állam Kuvrat század közepe előtt bekövetkezett halála után és a nyugatázsiai török hatalom nyomására felbomlott és népe felosztódott Kuvrat fiai között. Kuvrat *Asparuch* nevű fia hosszas nyugati irányú vándorlás után 680-ban népével elfoglalta a Keletrómai Birodalomtól Thraciát, mely azóta is a mai Bulgária alapterületét képezi. Thracia bekebelezése egy katonai nagyhatalom legyőzése után olyan tekintélyt adott Asparuch népének, hogy azt követően a *bulgár név* kizárólag a *dunai Bulgária lakóira vonatkozott*. A Kárpátmedencében ugyanakkor megszűnt a bulgárok emlegetése.

5. A hunok uralma és a germán törzsek vándorlásai a Kárpátmedencében.

Az I–VI századig a Kárpátmedence tipikus vándorai az átvonuló germán törzsek voltak. Legalább 10 germán törzs vándorolt 60–400 évig tartó átvonulási illetve tartózkodási időtartammal a Kárpátmedencén. Lélekszámuk 10–120 ezer között változott. Legfeljebb 3 törzs tartózkodott egyszerre a Kárpátokon belül. Ezeknek az össz. létszáma nem emelkedett fél millió fölé. Az őslakók száma *600 ezer és egy millió között* lehetett, tehát *a germánok soha nem voltak többségben a Kárpátmedencében*. A germánok értettek a földműveléshez, de nem voltak önellátók. Az őslakóktól kikényszerített élelemiszerezésre rá voltak utalva. A germán törzsek viszonya a megtelepült lakossághoz esetről esetre változott. Voltak barátkozó törzsek (így a *gepidák és a langobárdok*) akikkel az őslakók számos esetben keveredtek és az együttélés nyomait nyelvi substratumok is őrzik. Más törzsekkel ellenséges viszony alakult ki, pl a keleti gótokkal, akiknek kegyetlen elnyomását annyira nem tudták elfeledni, hogy ellenük *bizánci vezetés alatt* még 100 évvel Pannónia kiürítése után is hadakoztak Itáliában. A germánok jelenlétének kevés régészeti nyoma maradt a Kárpátmedencében.

5.1. A hunok.

.....370-ben váratlanul bukkantak fel kelet felől. Megjelenésük a germán törzsek addigi délkelet irányú vonulását megváltoztatta. Két választásuk volt: elmenekülni, vagy a hunoknak behódolni. A Nyugati Gótok és a Vandálok elmenekültek, a többiek az IV. és V században (összesen 80 évig) a meghódolást és a hunokkal való együttműködést választották. A birodalomban három hun góc képződött

1) A vezéri törzsük (létszám 30–40 ezer) a Kárpátmedencében (a Duna-Tisza közén) élt és uralkodott a kárpátmedencei germán törzsek fölött. 2) A második góc a Volga deltája és a *Fekete Tenger között a steppén*. 3) *A Havas Alföldön* A 3 lakóterület *együttes populációja 100000 körül* lehetett. Attila halála után a hun uralom a Kárpátmedencében megszűnt, mert a hunok a germánokkal való megütközés után a *Fekete Tenger környékére költöztek vissza*. .....

5.2. A "feld".

A germánok kárpátmedencei jelenlétének aránylag kevés kulturális nyoma maradt. Mégis az utolsó Kárpátmedencén átvonuló törzs, a *langobárdok* szájhagyománya³⁵ megőrizte *egy magyar szót* a VI–VII. sz. ázadból, amelyet azután krónikásuk, *Paulus Diaconus* jegyezt fel³⁶. Ez a szót a langobárdok földnek hallották, amit az akkori latin helyesírás szerint csak "feld"-nek írhattak, amely a látszat ellenére *nem* német szó volt. Azért állt idézőjelek között, hogy az idegenségre felhívja a figyelmet.¹ A langobárdok Rugiland elhagyása után (*vagyis kárpátmedencei területen*) nyílt mezőkön laktak, amit barbár nyelven «feld»-nek hívtak (ez a kifejezés itt = *a magyar föld szó*), amelynek ö-jére azonban a korabeli latinban nem volt írásjel. Paulus munkáját, a *Historia Langobardorum*-ot több mint 100 példányban másolták le, de a "feld"-et *mindig idézőjelek közé tették*. Egy esetben az idézőjelek közé a kódexmásoló *fueldet* írt. Az idézőjelek közé zárt "feldet" Paulus maga is magyarázta a következőképpen. "Egressi quoque Langobardi de Rugiland³⁷ habitaverunt in campis patentibus, qui sermone barbarico "feld" appellatur"³⁸ (*Barbár nyelven, tehát nem németül*.)

A *Historia Langobardorum*-ot minden középkorral foglalkozó történelemíró ismeri. Mégsem tűnt fel egyetlen magyar kutatónak sem, hogy a langobárdok Alsó Ausztriából kelet felé eltávozva a Kárpátmedence területére léptek... és... ott... a... nyílt... mezőn... laktak. Ez a táborhely csakis a Kisalföldön, a Dunától északra lehetett, amely terület a Paulus által említett *Rugiland* folytatását képezte kelet felé. A magyar történelemkutatásban *tabu volt* a honfoglalás előtti időszakban a Kárpátmedencében magyar múlt

³⁵ Paulus Diaconus főúri langobárd családból származott és szerzetbe vonult. A langobárd családoknál szokásban volt esténként az ősök tetteit megénekelni. Több mint 100 évvel azután, hogy a langobárdok elhagyták a «feldet» énekelték meg az akkor történeteket, amit Paulus feljegyezett.

³⁶ Paulus Diaconus *Historia Langobardorum* I.

³⁷ Rugiland = Alsó Ausztria a Dunától északra

nyomai után kutatni . A *kiátkozás veszélye nélkül nem lehetett* egy 610 évvel a honfoglalás előtti szó („feld”) magyarságát hangoztatni . Külföldi kutatók nem voltak hasonló kényszernek kitéve . Példa :Ludwig Schmidt német történész a XX.sz. első feléből , aki egyik főművében :”Die Ostgermanen”-ben az 588.oldalon írta : „ Die Langobarden , die sich im Alföld niedergelassen haben „ Schmidt a « feld »et a magyar Alföldből vezette le. A (föld magyar nevét a langobárdok az V. században , pannoniai tartózkodásuk alatt ismerték meg , A „feld”-re hősi énekeikben még kétszáz év múltán is emlékeztek .

5.3. A germánok viszonya a Kárpátmedence őslakóihoz .

A Kárpátmedence a népvándorlás idején erős vonzóhatást gyakorolt a germán néptörzsekre , amely területen majdnem mindegyik törzs átvonult , (általában rövid otttartózkodással) , de egyik sem választotta végleges hazájának .

Viszonyulásuk az őslakókhoz a mélységes vonzódás és az izzó gyűlölet között váltakozott . A germánok nyelvi hagyatékából fontos a „feld” =föld szó .

Megemlítendőek itt azok a kapcsolatok , melyeknek a nyomai a legtartósabbaknak bizonyultak :

A gepidák több mint 300 éven át időztek Keletmagyarországon , vagyis ők voltak a legtovább maradók . Archaeológiai emlékeik kétségtelenül bizonyítják , hogy földműveléssel is foglalkoztak és megtelepülésük számos helyen kimutatható . Legnevezetesebb diadaluk Sirmium elfoglalása volt a hunok távozása után . A langobárdokkal vívott vesztes csata (568) következtében megszűnt önálló szerepük a Kárpátmedencében . Az ütközet után a még életben maradt vezetőik szomszéd országokban kerestek menedéket . A köznép jórészt maradt , és utódaik mint földművelők a Kárpátmedence különböző pontjain (például a Dunántúl déli részén) hosszú ideig feltalálhatók voltak , végül felszívódtak az őslakosság soraiban .A gepidák és az őslakosság végig barátságos viszonyban voltak egymással .

A Kárpátmedencében vándorló germán törzsek között a *keleti gótok* voltak a legtöbben (100000 körül) , akik 17 évig tartották megszállva Pannóniát (VI sz. eleje) és az őslakókat *keményen kiszákmányolták* . Uralmukat a meggyötört tartomány lakói még két emberöltő múltán sem felejtették el : Bizánc évtizedeken át harcolt az Itáliát megszálló keleti gótok ellen *Pannónia paraszti lakosságából verbuvált katonasággal* . A harc a gótok végső legyőzéséig , vagyis a keleti gót királyság megszűnéséig tartott . *A langobárdok* . Az utolsó Kárpátmedencén átvonuló törzs . Nem voltak 50000-nél többen . Uralmuk (ellentétben a keleti gót megszállással) nem váltott ki gyűlöletet . Néhány évtizedes pannóniai tartózkodás után (568-ban) eredeti létszámuk kétszerese , vagyis velük együtt kb 100000 fő távozott Északolaszországba . *A szaporulat nem a langobárdok születési többletéből származott, hanem a Pannonia elhagyásakor önként hozzájuk csatlakozó idegen ethnikum³⁹ rokonszervezőitől* . Paulus Diaconus krónikájának leírásakor *még élt a langobárdok nyelve* , tehát „feld” nem egy *saját* nyelvből idézett régi szó felújítása , hanem *egy idegen nyelvből átvett szó* . Ezt a minden kétséget kizáróan magyar szót a *kora középkorból* a langobárdok *szájhagyományja őrizte meg az utókornak* . A korabeli források *rendszeres átkutatásával valószínűleg még számos kora- középkori magyar szóra lehetne rábukkanni* . A hunok az V. századbeli hatalmas birodalma a Volga és a Duna között az ezen a területen táborozó török ethnikum lakosság beszerzése által jöhetett létre . A lovasnomád néptörzseket azután a központi hatalom (például Attila udvartartása , ahol az u.n. *logades*= a kiválasztottak tanácsa =a nomád törzsek vezérei + idegen hatalmak küldöttei) ellenőrizték . A római és a hun birodalmak felbomlása után egy teljes évszázadon át (V.sz. második fele- VI. Sz. első fele) a Kárpátmedence germán törzsek települési területe volt . A Kárpátokon belül tartózkodó germán törzsek létszáma változó volt (attól függően , hogy hány törzs volt jelen),de lélekszámuk együttesen sem haladta meg a félmilliót . *Az őslakó földműveseket nem kellett elűzni*, mert elegendő települési terület állott a parasztok földjein kívül a rendelkezésükre .

6. A római kortól az avar idők végéig .

6.1. Az avar történelem kétes fejezeteinek helyesbítése .

A Kárpátmedence honfoglalás előtti történetében 563-815 között van *az avar korszak* . (Egy negyed évezred .) Ebben az időszakban Európaszerte a legalacsonyabb fokon állott az írás ismerete . A krónikaírók a *szájhagyományra* voltak ráutalva , vagypedig közvetítőktől kapott jelentésekből merítették írott szövegüket . Jelenlegi ismereteink az avar korról több esetben nem helytálló részlegeket tartalmaznak .

6.1.1 .Az avarok felértékelése . Már az *első megjelenésüknél* elterjesztett létszámadat a 20000 lovasról⁴⁰ valószínűleg eltúlzott . Az ókorban és a középkorban hadak erejét gyakran adták meg *ezzel* a számmal , amely a krónikaírók kedvelt *toposának látszik* . A konstantinápolyi kudarc (626) ellenére annyira tartottak tőlük , hogy az emlékezetes ostrom után másfél évszázadot vártak ki ,míg elég erősnek érezték magukat a végső leszámolásra . (Nagy Károly)

6.1.2 . Az utókor is felértékelte az avarok szereplését . Az avarok küzdelem nélküli területfoglalása nem volt honfoglalás . A magukat avaroknak valló lovasnomád menekültek harcoló képességét *indokolatlannal* a

³⁹ A langobárdokkal együtt kiköltöző néptörzsek : gepidák , jazigok , szarmaták , *pannonok* , *vulgares* Paulus Diaconus : *Historia Langobardorum* II . 26 .

⁴⁰ Kb 20000 avar harosra becsülte 558-ban a törökök konstantinápolyi követe az avarok erejét . W. Pohl *Die Awaren* 37 .

hunokéval hasonlították össze . A *sarcoláson kívül mással nem igen törődő* avarokban a töténetírók a bolgárok és a honfoglaló magyarok honalapító erényeit vélték felismerni .

6.1.3 A Kárpátmedencét kitöltő paraszti lakosság sok évszázaddal az avar uralom előtt telepedett meg. Populációjuk az avar uralom kezdetén 20-40-szerese lehetett az avarság össz létszámának . Az avarok aránya uralmuk folyamán állandóan romlott , mert család nélkül érkeztek és 250 éven át (10 generáció), asszonyaikat a megtelepedettek közül vették . Az első 60 év folyamatos csatározásai is fogyasztották a soraikat . Valamikor a X. sz. ban bekövetkezett az avarság teljes eltűnése. A parasztek feladata az avar korban a területükön élők élelmezése és a balkáni betörések katonai támogatása volt . A megtelepült parasztokból , (akiket akkori nevükön *vulgares*-nek = *közönségesek*- nek neveztek) , került ki a Balkánon portyázó avar lovasság kiegészítő alakulata , amelyre az avar hadak létszám feltöltése céljából állandóan szükség volt .

1. Ábra (Peter Stadler után⁴¹)

6.1.4. A parasztokból sorozott katonák voltak az újkor történetírói szerinti az ún *pannon-bulgárok* . A pannon-bulgárokat a kortárs krónikáírók az avarok hadaiban sokszorosan emlegették , mint *vulgares*-t . A megnevezés *nem etnikumot* jelölt , hanem *paruszi mivoltukat* . Abban a korban „*vulgares*“, va gy „*bulgares*“, volt a Római Birodalom keleti felét övező földművelő lakosság elnevezése .

Az utókor magyar történelem írói azután a keletről érkezett törzsek sorát készségesen egészítették ki a „*pannon-bulgárokkal*“ . A Kárpátmedencében azoban *nincs nyoma bulgár településnek , avagy bulgár nyelvemléknek . Pannoniában honos bulgárok tehát csak a történelemírók elképzelésében léteztek* .

6.1.5.) A griffek. Leírás , történet és elterjedés. *Ez a divat alig nevezhető avarnak* , mert a griffes övcsatok hordozói csak az ősi idők óta ott lakó parasztek voltak . A sok részes övgarnitúrákat⁴² viszont az avarok is viselték . A griff megjelenése egy autochton kultúra termékeként fogható fel , melynek hellén⁴³ gyökerei lehettek .. A VIII.-IX században a griffek nyomai a Kárpátmedencén kívül máshol már nem voltak találhatóak . A Kárpátmedencéhez fogható gyakorisággal a griffek sehol és soha nem fordultak elő. Ott viszont olyan általános volt az elterjedésük , hogy népművészetről beszélhetünk . A griffek előfordulása más országokban évszázadokkal , sőt évezredekkel előbb történt (Pl. a Kr. e IV. és Kr. u. III. sz között , a hellén kultúrában). Az ókori griffektől a Kárpátmedencei tömeges előfordulásig hiányzik a folytatólagos átmenet . , A griffek útját sem lehet nyomon követni , mert a Kárpátmedencével szomszédos területeken nem fordultak elő). A kárpátmedencei griff egy szigetszerű kultúra terméke , melynek *virágkora nem függött össze az avarok jövetelével vagy eltűnéssel sem.* Az időszak kezdete a VIII . sz közepére tehető és évtizedekkel az avar uralom megszűnése előtt be is fejeződött . Tehát a kárpátmedencei griffek kb 120 éven át tartó korszaka nem az avar jelenlét⁴⁴következménye volt.. A késő avar kori ásatásoknál a keltezés minden Kárpátmedencei temetőben eldönti egy griffes övcsat előkerülése . A griffek= elhantolt férfiak övgarnitúráinak bronzból öntött zárószerveit díszítő miniatűr domborművek . Az eddig feltárt temetőkből többszáz griffes övzár került már elő. Leírás : A griff oroszlán testű , madár fejű , rendszerint szárnyakkal ábrázolt mondai lény (I.sz .ábra). Ázsiai eredetű , kultusza kb Kr. e. 4000-ben kezdődött ⁴⁵ .. A griff már a Kr . e IV. évezredben szerepelt

⁴¹ Typen der Ethnogenese Denkschriften der Österr. Akad. der Wissensch. Band 204 Jg. 1990. S.331-334)
Peter Stadler : Verbreitung und Werkstätten der awarischen Hauptriemenbeschläge mit Greifendarstellung .

⁴² A sokrészi övek ázsiai eredetűek lehetnek . Csak a Kárpátmedencében kerültek a sírokba az elhantolakkal együtt

⁴³ A Kárpátmedencét a rómaiak balkáni térfoglalása (Kr. e. III. sz. után) területileg telválasztotta a hellén kultúrától . Előzőleg azonban (Fülöp és Nagy Sándor idejében) intenzív kapcsolat állott fenn a makedonok és a pannonok között . Az említett időszakban *a makedonok hálaival tartoztak (Appianus szerint) az agriánusoknak (egy délpannon törzs) a nekik tett nagy szolgálataikért.* Az intenzív kapcsolatok idején *kerülhetett át* valamilyen formában *a griff ábrázolás* a Kárpátmedencébe .Ezekről a kapcsolatokról alexandriai Appianus történetíró latin nyelven írt a Kr. u. II. sz.-ban , a Historia Romanában , annak IX . könyvében , az *Illirikében.* mely azután *valószínűleg monda formában* az egész területen elterjedt és fennmaradt az avar időkig . A monda tartalma és az esetleges kultikus háttér ismereten ,de valószínűleg a holtak védelmezése a túlvilág megrontó erői ellen volt a feladatuk .

⁴⁴ A griff legenda szájhagyományként élhetett századokon át a bronzöntvény technikájának elsajátításáig .

⁴⁵ A griff eredetileg a legyőzhetetlen erő és hatalom megtestesítője. Az európai kultúrák bölcsőjéből , a Közelkeletről indult . Kr. e. a VIII. sz.-tól kezdve fontos a szerepe a holtak kultuszában .

a Közelkeleten⁴⁶⁻⁴⁷, mint a legyőzhetetlen erő és hatalom megtestesítője. Az arheologia megítélése alapján a kárpátmedence griffjei hellén vagy szkíta⁴⁸ hatásra utalnak⁴⁹. Az arheológusok többsége hellén eredetre⁵⁰ gondol. A Kr.e.VIII. sz. től fontos a szerepe a halottak kultuszában. A görög-bizánci (= hellén) térségben a griffek a Kr. e. IV.sz-tól a Kr. u. III. sz.-ig szerepeltek. A Kr. e IV. sz.-ban átterjedtek a keleti görög térségbe, majd a görög, szkíta és bizánci kultúrákba. Ezután a hellén környezetben ritkán jelentek meg a griffek (IV-VI sz.), mígnem, átmenet nélkül, a VII. és a VIII. századokban kizárólag a Kárpátmedence és a Bécsi Medence temetőiben tűntek fel. Kb. százötven évvel a honfoglalás előtt a griff eljutott a Kárpátmedence legtávolabbi részébe is, főleg a későbbi magyarok területeken terjedt el. Ez az időszak volt a Kárpátmedencében a késő avar kultúra ideje, mely néhány évtizeddel tovább tartott a griffek korszakánál. (L. Kniezsa nemzeti térképe a XI. = 1. sz. melléklet.) Agriffek néhány tucat típusából az 1. sz. ábra öt alaptípust mutat be. Az avarkori temetőkben az ásatások révén már eddig is sok száz övgarnitúra⁵¹ (részben griffes övdísz) került elő. A Kárpátmedencén kívül a griffek már évszázadokkal előbb a görög-bizánci térségben is felfedezhetők voltak, főleg Fülöp és Nagy Sándor idejében. Nagy Sándor és a pannon térség kapcsolatait Appianus alexandriai történetíró jegyezte fel⁵². A görög-makedon griff korszak egy évezreddel előzte meg az avar kort. A makedon nagyhatalom és az avarok időszaka közötti 1000 esztendőben a hellén térségben a griffek szobrok és képek formájában (pl. textilákon) aránylag ritkán és rendszertelenül jelentek meg. A lelőhelyek a Távol Keletről Itáliáig fordultak elő. A kárpátmedencei griffek kialakulásánál a kutatók hellenisztikus, szkíta és iráni hatásokra⁵³ hivatkoznak. Túlnyomó többségük a hellén kultúrkörből való átvételt tartotta a legvalószínűbbnek, de még a szkíta hatásra hivatkozók is hangsúlyozták az egyidejű görög⁵⁴ befolyást. A griff-ábrázolások a hellén térség és a Kárpátmedence közötti területen (Macedóniától északra) a Balkánon hiányoztak.

6. 1. 6.) A késő avar korig alakult ki a Kárpátmedencében először egy olyan homogén kultúra, mely az egész medencében egységes volt. (A griffes-indás kultúra). A késő avar kor (amelyhez 1-2 megelőző évtized is csatolandó) arheológiai emlékeiből egy lényeges következtetés vonható le: A kb. 120 évig tartó korban (= a griffek kora) az egész Kárpátmedence arheológiailag egyöntetűnek mutatkozott. A griffek általánosan elterjedtek és egyöntetűvé vált a temetkezés (a sírok betájolása is). Látszólag jelentékenyen megnőtt a települési terület is. Ezekből a jelekből egyes arheológusok azt a következtetést vonták le, hogy 670 körül egy új nomád hódító jöhetett be keletről a Kárpátmedencébe, és az avarokat félreállítva átvette a vezető szerepet.

Új nomád törzs azonban nem érkezett, de kialakult az első, az egész medencében egységes, homogén kultúra. Ténylegesen nem az avarok települési területe nőtt meg, csak az övgarnitúrával eltemetettek területe kétszereződött meg egy évszázad alatt⁵⁵. A griff kultusz területe széletterjedt az egész Kárpátmedencében. Több kutató hangsúlyozta a kárpátmedencei griff valószínűleg autochton kialakulását: így W. Pohl és Bálint Cs. Az egységes kultúra, bizonyos szokások, és a viselet egyszerre történő változása az egész területen szembetűnő⁵⁶⁻⁵⁷. A hirtelen változás legegyszerűbb megokolása az, hogy a VIII. századig (a késő avar korig) az egész területen kialakult egyetlen nyelv általános használata. A mindenüvé elterjedt nyelv a szokások és divatok gyors, majdnem egyszerre történő elterjedését tette lehetővé. Az 1. sz. mellékletből, (Kniezsa nemzeti térképe a XI. sz.-ból) kitűnik (1. sz. melléklet), hogy a magyar nyelv a XI. sz.-ban általánosan el volt terjedve. A griff gyors elterjedése a VIII. sz.-ban (melyben az etnikai összetétel a XI. századhoz nagyon közel állt), majdnem kizárólag a XI. sz.-ban magyarként jelzett nyelvterületen történt. (L. 1. sz. melléklet) Valószínűen a magyarul tudók ismerhették a régi kultúrkapcsolatok révén (L. 42) a griff mondai hátterét. A VIII. sz.-ban a magyar nyelv használata (megértése) a Kárpátmedencében a XI. sz.-i

⁴⁶ Egyiptom, Babilonia (szumér kultúra), Perzsia, Szíria, Fönícia

⁴⁷ Hugo Brandenburg: Reallexikon für Antike und Christentum XII. kt. 951. Címzó: Greif

⁴⁸ Falko Daim: Der awarische Greif und die byzantinische Antike. Österreich. Akad. der Wissenschaften 1990 275-293, azután Hugo Brandenburg l. 45. Mindketten a hellenisztikus eredet mellett foglaltak állást

⁴⁹ Szkíta és görög hatásokra mutatnak: Erdélyi István, Bálint Cs. és Fettich,

⁵⁰ Erdélyi István, Bálint Cs. és Fettich.

⁵¹ Az avar kori temetőknek csak 10-15%-a van ezideig megkutatva, de azoknak is csak 10% alatt griff lelet. A bronzöntés költségei miatt csak az igen jó módú férfi halottakat (az elhunytak 10%-át) temették övdíszrel.

⁵² Appianusról l. 18.

⁵³ Fettich az övcsatokon ábrázolt griffek kifinomult rajzából azt a következtetést vonta le, hogy a griffes övdíszeket előállító műhelyeknek a bronzöntvény elkészítésénél az esetleges szkíta minta mellett egy görög mintadarabjuk is volt. ...

⁵⁴ Falko Daim: Der awarische Greif und die byzantinische Antike. Denkschriften Der Österr. Akad. der Wissenschaften 1990. 275-293. Sok klasszikus eredetű motívum lépett fel az övgarnitúrák díszítésénél mint szőlőinda, bőségszaru, delfinen lovagoló nimfa stb.

⁵⁵ Ilyen hatalmas mértékű szaporodási ráta nincsen az ókorban, sem azóta egészen napjainkig.

⁵⁶ Bálint Cs. Die Archäologie der Steppe 181. old.: Az egyöntetű arheológiai jelek nem csak az avarok homogén anyagi kulturáját igazolják a VIII. sz.-ban, hanem politikai egységüket is

⁵⁷ Walter Pohl: Die Awaren 291. old.: a kaganátus lakói a VIII. sz.-ban a források szerint avaroknak tekintendők

állapotot 90 %-ig megközelítette. A honfoglaló magyarok az őslakóknak 10 %-át sem tették ki, ezért a nemzetiségek VIII sz-beli eloszlása a honfoglalás után alig változott.

6.1.7.) Az avar hatalom megszűnése és az avar etnikum eltűnése.

Az avar történelem legkevésbé érthető fejezete az avarok eltűnése a honfoglalás előtti évszázadban. Az avarok a Kárpátmedencét nagy szerencsével, *harc nélkül vették a birtokukba*, tehát esetükben nem lehet *honfoglalásról, csak megszállásról beszélni*. A 20000-nél kevesebb, családtalanul menekült kezdettől sikeresen híresztelte harci erejét, az elért győzelmeit, és főleg azt a *hiedelmet*, hogy ők a *rettegett hunok utódai*. Az avar kor első 70 esztendejében csapataik a *Kárpátmedencei parasztok és a környezetükben élő szlávok* segítségével (akikre a létszám feltöltéséhez okvetlenül szükségük volt) sok hadi portyát vezettek a Keletrómai Birodalom területére. Közben soraik ritkultak, és a fogyatkozást nemzedékről-nemzedékre növelte a *keveredésük az őslakókkal*. Következésképpen a konstantinápolyi kaland után (626)már olyan kevesen voltak, hogy többé *nem tudták a kalandozásaikhoz szükséges hányzó emberanyagot a segéd-népektől kikényszeríteni*. Fegyveres akcióikat az elkövetkező 150 éven át az elkerülhetetlen esetekre korlátozták. Mikor Nagy Károly (791-ben) elindult ellenük, *már olyan kevesen voltak, hogy számottevő védekezésre képtelenek voltak*. Jellemző az erőtlenségükre, hogy ellenállás nélkül hagyták kincs raktárak (a hring=ring) kirablását, ahol pedig az egész uralmuk alatt sok véráldozattal megszerzett zsákmányukat halmozták fel. 32 társzeker kincset szállítottak el onnan a frankok. Az avarok vezetője, akit akkor *tudun-nak* neveztek, kikeresztelkedett és a császártól oltalmat kért a népe részére, hogy védje meg őket volt alattvalóik ellen. Áttelepítették őket a Fertő Tótól keletre fekvő vidékre. A maradék avarság elfért egy járásnyi területen. 1-2 jelentéktelen említés után a a krónikákban a X. sz. második negyedében már csend van körülöttük. *Az avar etnikum felszívódott a Kárpátmedencei parasztok sokszoros többségében. A köznép megmaradt.*

6.1.8. Az őslakosság továbbélése.: *Az avar etnikum megszűnése⁵⁸ nem érthető a történelemírás érvényben levő elmélete alapján, amely minden "avar" temetőben elhantoltat az egykor Ázsiából elmenekült lovasnomád etnikum leszármazottjának tekint. A késő avar kor kiterjedt temetői nagy populációra engednek következtetni, amely azonban csak néhány %-ban volt avar származású. A népsűrűség megközelítette, néha elérte az árpádkorit. A késő avarkor végén a Kárpátmedencébe indított hadjáratok a települések nagyobb részét egyáltalán nem érintették. Nagy pusztítás a seregek útvonalai metén sem ment végbe, mert nem volt ellenállás⁵⁹, így az etnikumok aránya is alig változott. Ebben az időszakban járványok sem fordultak elő. Számos avar kori temető folytatódik az árpádkorban, annak ellenére, hogy a két korszak között majdnem 100 év telt el. A túlvilági hiedelmektől átszőtt középkorban nehezen képzelhető el egy temetés idegen etnikumú elhantoltak közé, vagy mellé. A nép továbbélésére utal az a körülmény is pl, hogy az avar korban használt sütőharangot az árpád korban továbbra is előállították és használták⁶⁰.*

Az etnikum kérdése. A kiásott csontvázak 85%-a *európai jellegű⁶¹* (hasonló az arány a mongolid csontvázakkal (kb 15 %) Közép-és Kelet Európa többi korabeli temetőjében is). *A Kárpátmedence több területén nyoma sincs idegen-nyelvű szubsztrátumnak.* Ezen területek közül a legkiterjedtebbek: az Északi Középhegység vidéke, a Dunántúl keleti fele, valamint a Tiszántúl és a Kisalföld nagy része. (Mindez az 1 sz. mellékletből is kivehető). A nép a lakóhelyén maradt és a honfoglalást *egy millió körüli populáció érte meg*. Az idegen nyelvű szubsztrátumok hiánya a jelzett területeken mutatja, hogy ezeken a tájakon *már évszázadokkal a honfoglalás előtt magyarul beszéltek.*

A frankok a Dunántúl nyugati felére üzték a Bécsi Medence lakóit. Az a körülmény, hogy a nemzetiségek eloszlása az átkényszerítés után sem változott, jelzi, hogy a Bécsi Medence és a Nyugat-Dunántúl etnikuma *azonos összetételű lehetett.*

6.2. Avar hadakozások.

Az avarok a Kárpátmedence megszállása után állandósult hadi kalandjaikat nem tudták kizárólag saját katonai állományukkal kivitelezni. Rá voltak utalva a Kárpátmedencében települt parasztok és a közelben lakó szlávok katonai segítségére, akiket a felvonuló harci egységeikbe soroltak be. A parasztokat a források a Bizánc ellen felvonultatott seregek leírásánál *"bulgares"*-avagy *"vulgeres"*-ként emlegették. Az egykori *"bulgares"*-t (vulgarest)-az utókor *a jelenlegi bulgárral vette azonosnak*. A Balkánra vonuló *avar hadakban mindig jelen voltak a vulgares (paraszto), és legtöbbször a szlávok is. Utóbbiakat valószínűleg a Kárpátokat környező területekről kényszerítették hadrendbe.* Az idegen nemzetiségűek általában *sokan voltak, olykor többen mint az avarok*. Az ilyenmódon idegen etnikummal feltöltött seregeik *nagyságával félelmet akartak kelteni ellenfeleikben.*

A harci cselekmények elsősorban a Balkánon zajlottak le, (Néhány ezer főből álló csapatokkal). *Az avar kötelekek többször eljutottak Konstantinápolyig. Nyugati irányba valamivel ritkábban mozogtak. Ilyen*

⁵⁸ A küzdelem nélküli, *szánalmas befejezést*, a menedék kérést a császárnál stb nem lehet másképp nevezni.

⁵⁹ W. Pohl Die Awaren 317. Nagy Károly serege összesen 52 napot töltött a Dunántúlon és a Kisalföldön.

⁶⁰ Egy példa erre a Tiszántúlon az avar korban használt sütő harang további alkalmazása az árpád korban. Csanád Bálint: Die Archäologie der Steppe 166 és l.j.28 165 166. old

⁶¹ W. Pohl Die Awaren 291. A temetők tanubizonyossága szerint *a csontvázak 8-9 tizede nem volt ázsiai jellegű.*

kalandjaik nyugat felé a bajoroknál, Turingiában, Friaulban voltak. 599-ben Bizánc támadt az Avar Birodalom ellen Priskos vezetésével. Benyomult a Tiszáig. Az avaroknak nagy veszteségeik voltak. Igen válságos helyzetbe kerültek. Az volt a szerencsésük, hogy Priskos az időjárás megromlása miatt visszavonult. A szlávoktól nem zsákmányt, hanem emberi anyagot hoztak. Voltak nagyobb hadműveltek is: Sirmium kiéheztetéssel történő elfoglalása (579-582), Tessalonike kétszeri ostroma stb. Legnagyobb hadi vállalkozásuk Konstantinápoly ostroma volt 626-ban. Avar vezetés alatt kb 100000 főnyi ostromló sereg gyülekezett Konstantinápoly bevétele: az avar lovasságon kívül perzsa szövetségeseik, *kárpátmedencei parasztok* (bulgares) és nagy tömegben szlávok vették körül az ostromlott várost. A nagy kaland az ostromló sereg katasztrófájával végződött. *Innentől kezdve* a parasztok katonáskodása megszűnt. Ezután csak a földet művelték⁶².

A konstantinápolyi kaland után *általános elégedelenség* tört ki az országban, amit az avarok fegyveresen vertek le. Lázadások voltak még Morvaországban és a Balkán északnyugati részén is. Mindezeket felülmúlta a lázongás a parasztok között, melynek leverése után 9000 paraszt család menekült nyugatra, Dragobert frank király országába⁶³. Itt egy éjszaka hatalmas vérfürdőt rendeztek közöttük. Az öldöklésből csak 700 lázadónak sikerült a vendek vezetőjéhez, Wallukhoz elmenekülni⁶⁴. 670 körül újabb felkelés tört ki a Kárpátmedencében, melyet az avarok szintén levertek.

A konstantinápolyi ostrom után az avarok csak a legszükségesebb esetekben indítottak fegyveres akciót. *Nagy Károly hadjárata* 791-ben leleplezte a gyengeségüket: a frankok *ellenállás nélkül szállták meg a Dunántúlt és a Kisalföldet a Rábáig*⁶⁵. *Menekültek hulláma indult a keleti országrészekbe*. Nagy Károly hadainak a lovaiknál kitört dögvész miatt kellett visszafordulni. Végső erőtlenséget mutat, hogy a frankok elkövetkező, zsákmányszerző betöréseinél még a hringben felhalmozott kincsek elrablásakor sem tanúsítottak ellenállást (*Ahonnán pedig a megszállók 32 társzékérrel szállították el az avar uralom alatt felhalmozott kincseket*). Nagy Károly hadjáratának *terület szerzés* (kolonizáció) volt a célja.

Krum bulgár cár hódítása. A frankok könnyű győzelme Krum kán is részesülni akart a zsákmányból. 804-ben megszállta a Kárpátmedence keleti felének egy részét. A megszállásnál nem volt ellenállás. A bulgárok által megszállt terület nagyságát és a megszállás időtartamát illetően különböznek a források adatai. Valószínűleg csak a Maros vonaláig hatolt előre és a sóbányákat az odavezető utakkal vette birtokba.⁶⁶

6.3. Változások az avar birodalomban.

A griffek elterjedése. Bár a griffes övdíszek kizárólag avar területen és az avar korszakban kerültek a sírokba, mégis az avar etnikumnak nagyon kevés köze volt a népművészet ezen filigrán remekjeinek a létrejöttében. Az avarok elfogyása miatt a VIII–IX század elhantoltjai már az ősnépből kerültek ki. A XX. század kutatói az avarok korát három részre tagolták: a *korai*, a *középső*- és a *késő-avar* korra. A három részre osztás vitatott, de kétségtelen, hogy a három periódusban megkülönböztethető archeológiai leletek, sőt megváltozott temetkezési szokások is előfordultak⁶⁷.

A birodalom *igazgatási szervezetét a VIII sz-ban megváltoztatták*. A kagán hatalma csökkent, az irányítás feltehetően demokratikusabbá vált. A nemzetközi tekintélyüket ekkorra (a külföldi kalandok beszüntetése után) elvesztették.

A temetők jellege is változott. A késő avar, több száz, sőt ezer feletti, *kis mélységű (1,2-1,5m) sírból álló* temetkezés nemcsak a griffes övgarnitúrákkal, hanem külső jellegében is erősen eltért a kora avarok *néhány, 5-6 méter mélységű sírből álló, kis kiterjedésű temetőjétől*.

A sírokba a VIII-IX században fegyverek helyett *paraszti szerszámokat (pl sarlókat) helyeztek a halottak mellé*, ami életmód változtatásra utal: *a konstantinápolyi vereség után a parasztok katonáskodása megszűnt, visszatértek a szántó-vető életmódhoz*. A lakosság a griffek kora után *elparasztiasodott*. Az állattartásban elterjedt a nagy állatok tartása.

⁶² W.Pohl Die Awaren 291. Elmaradnak a harci sérülések nyomai, helyette sok muka következtében beállott kopás jelentkezik. Hiányoznak a fegyverek, melyeket mezőgazdasági eszközök (pl sarlók) helyettesítenek.

⁶³ (Bajorország) Fredegar 4.72. 242.

⁶⁴ Walter Pohl: Die Awaren 269

⁶⁵ W.Pohl Die Awaren 317 Az 52 napig tartó hadjárat útvonala a Bécsi Medencén és a Kisalföldön át sűrűn lakott kisparaszti települések között vezetett. A területen nem volt sem fegyveres erő, sem ellenállás. Az Annales Magellani megállapítása, hogy az Avar Birodalom nagy része megsemmisült, nem helytálló.

⁶⁶ Krum kán elfogott avaroktól megkérdezte, mi okozta a bukásukat. A válasz: "Mert a vádaskodások sokasodtak, ezért a bátor és okos embereket kiirtották. Gonosztevők és tolvajok egyezkedtek a bírakkal. Ehhez járult az iszákosság. Mindig több lett a bor és az emberek részegessé váltak."

⁶⁷ Pl. a sírok betájolása Bálint Csanád: Die Archäologie der Steppe 161. old.

⁶⁹ Tiszavasvári, Komárom, Kiskörös környékén. sok a fálvak körül az avar kori temető, melyek száma egyelen falu körül 10-et is elérte. Az ennek megfelelő népsűrűség a késő középkori országos magyar átlagnak felel meg Bálint Cs. 166 és lábjegyzet 29

⁷⁰ Bálint Csanád, idézett mű 166. old.

Más

Megtelepedett életmód A késő avar korszakban a Kárpátmedencére jellemző volt a sűrű település.⁶⁸ A Kőrösök mentén pl. az általában *kicsi falvak száma* kétszerese volt az árpádkori falu számnak. Nagyon sűrűn lakott volt a Bécsi medence és a Kisalföld is. Többszörösen előfordulnak temetők ezer feletti sírszámmal⁶⁹. Közeliükben egy legalább 300 lakosú falunak kellett állni. Pl. Kölked, Zsély (Zelovce) A tiszafüredi avar temetőben 1300 eltemetett nyugszik⁷⁰.

A *szarvasmarha-tartás túlsúlya* (60%), a lótarás az ásatásoknál talált csontok alapján csak az⁷¹ állat állomány 10 %-át tette ki (tehát a nomád életmódtól már etértek.)

A *települések kialakulása*⁷²: négyzet alapú, föld bemélyített házak; szorosan, egymás mellé építve, vagy széthúzott, rendezetlen házcsoportok képezték a falvakat⁷³.

A rendezetlen település a falvak-ösi eredetére, valamint a település lassú növekedésére utal.

Bizonyos háztartási eszközök: pl. a *fedeles fazekak és a sütőharangok*⁷⁴ is csak helyhez kötött életmódnál használhatók.

Az eddigiekből kitűnik, hogy a késő avar kor Kárpátmedencei lakossága megtelepedett életmódot folytatott

3.4. Avar kori archeológiai leletek birtokba vétele

Az avar kor archeológiai emlékei a mai napig nem tartoznak egyetlen jelenlegi állam kizárólagos kutatási hatáskörébe sem. Minden állam a területén található avar régészeti emlékekkel foglalkozik. Általában elismerik a korból előkerülő maradványokat avarnak, egy állam kivételével. Ez az állam a trianoni hódításra támaszkodva *mindena a Dunától északra fekvő avar kori lelőhelyet avaroszlávnak* nyilvánít. Ilyen etnikum egyáltalán nem létezett, ami azonban a „keresztstülöket” legkevésbé sem zavarta. A kisajátítás ellen már nemzetközi vonatkozásban is vannak felszólalások. Így az ebben a munkában már többször idézett Walter Pohl azt írja az „Awaren” 291 oldalán: A kulturhatár az avar településterülettől északra a síkság északi peremén húzódott. Aztán tovább: Az összes írott forrás az avar kaganátust a VIII. sz.-ban teljes kiterjedésében avarnak nyilvánította.

... Ugyanilyen értelemben foglal állást Bálint Cs⁷⁵, hozzáfűzve, hogy csehszlovák és jugoszláv archeológusok véleménye alapján minden késő avar lelet, ami a trianoni határon kívül kerül ki a földből az egyszerűen avaroszláv.

7. A Szlávok.

A XX. század történelemtudománya a szlávokat is (mint indogermán népet) Európába bevándoroltnak tekinti. A *honnán és a mikor* kérdésekre nincs határozott válasz⁷⁶. A szlávok „őshazája” a bevándorlás ellenére

Európában van. A Kárpátoktól északra a Visztula és a Dnyeszakzter között. (Tehát az ún. őshaza nem lehet nagyon ősi.) A szlávok szaporodási rátája a legnagyobbak közé tartozott Európában. Ennek következtében a népfélesleg aszélrózsa minden irányában elvándorolt.

7.1. A szlávok vándorlásai.

7.1. Terjeszkedés északkelet felé. Egy nagyon lassú, szivárgás szerű népmozgás indult ebben az irányban. A 2. ábra bevonalmazott területei mutatják nemcsak az északkeleti irányban történt kiármilást, hanem a többi vándorlást is. A szlávok századok hosszú során át az „őshazá”-val szomszédos a hazai erdők folytatását képező északkeleten elterülő orosz erdőségekre szivárogtak át. A terület őslakói finnugor és balti népek voltak, akik *elszörtan* éltek az erdőkben és akikre a szlávok rátelpedtek. A terület elszlávosodott. A betelepülés igen lassú volt, míg a IX. századra kialakult a 2. ábrán látható állapot, a hatalmas keleti szláv tömb.

7.2. déli és nyugati irányokban. A szlávoknak ezen méreteiben minden eddigit felülmúló elmozdulását külső behatás nélkül, Attila halála után, az V. század második felében kezdődött. Dél felé 70

⁷⁰ W. Pohl : Die Awaren 290

⁷¹ Bálint Cs 166.

⁷² Bálint Cs 166tekinti

⁷³ Bálint Cs 166

⁷⁴ Bálint Cs. 165 és 166

⁷⁵ Bálint Cs. 180-181.á

⁷⁶ Ugyanilyen bizonytalanság van a germánok eredetét illetőleg is.

néhány évvel az avarok felbukkanása előtt indultak el, nyugati irányba néhány évtizeddel később. Az új hazát keresők bandákba verődve, (melyeknek nagysága néhány főtől 1-2 ezerig terjedt), szünet nélkül árasztották el a tőlük nyugatra és délre fekvő tájakat. Azokon a területeken települtek le, ahonnan a lakosság az előző évszázadok viharai következtében kipusztult vagy elmenekült. Délen mintegy 2 millió nyugaton kb egy millió szláv telepedett meg a vándorlás két évszázadában. A mozgás a VII. század vége előtt befejeződött. Míg a nyugatra települtek egy tömbben maradtak a szlávtság zömével, addig a délszlávokat a Magyarország és Románia területén élő népek tömbje választotta el és választja el a mai napig a szláv lakosságtömegétől.

7.2 Szláv álmok a Kárpátmedence szláv multjáról.

A szlávok a források szerint az V. század végén kezeltvándorolni a Kárpátokon túli erdei hazájukból. Tömeges letelepülés csak ezután történhetett. A szláv történelemírás másképp képzei el ezt a múltat. A pánszlávizmus már évtizedek óta nem aktív ideál, mégis a XIX. században keletkezett elmélet⁷⁷ a mai napig sújtja az egész magyar nemzetet.

7.2.1. Szláv tétis: A Kárpátmedencét a honfoglalás előtt szláv lakosság lakta. Ez az álom egy minden valóságot nélkülöző képtelenség, ha a XI. század etnikai összetételét figyelembe vesszük. (L1.sz melléklet.) arculatát nézzük. (1.sz. melléklet.) Másfél évszázad alatt nem lehet egy etnikumot felőrölni. Példa a Keleti Tenger mentén települt abodritok esete, akikre egy fél évezredig nehezedett a germán nyomás (német+dán), míg eltűntek a történelem színteréről. Ott a germánok képezték a többséget, de a honfoglaló magyarok a Kárpátmedencében elenyésző kisebbségben voltak az őshonosakkal szemben. Az őslakó etnikum maradt fenn.

... 7.2.2. Második szláv tétis. A szlávok már a rómaiak előtt a Kárpátmedencében voltak, amit a Balaton szláv nevének (pleso=tó) latinba való átvétele bizonyít. Válasz, E. Schwarz⁷⁸ szerint: *bár a szó a szlávban is megvan, eredete illír, általában vizeket jelöl.* Steier országban többször is előforduló folyó és völgy elnevezés. Ugyanebben a forrásban Schwarz még néhány más olyan földrajzi név szláv eredetét is megcáfolta, melyekkel szláv szerzők VI század előtti Kárpátmedencei tartózkodásukat igyekeztek bizonyítani.

□

⁷⁷ A pánszlávizmus egyik értelmi szerzője Paul Josef Safarik volt (született 1795-ben a gömörmezei Kiszékelypatakon), és a következőkben megcáfolandó szláv álmok nagyrészt az ő fantáziájának a szülöttjei.

⁷⁸ Ernst Schwarz: Das Vordringen der Slawen nach Westen.. Südost Forschungen = Internat. Zeitschrift für Geschichte.....Südosteuropas .Band XV Jg. 1956 86-106)“92.old. 892-ben Pelissa-nak hívták .. Convers Baiovarum et Carantanum 9.old . ....

Míg a nyugatra települtek egy tömbben maradtak a szlávok zömével, addig a délszlávokat a Magyarország és Románia területén élő népek tömbje választotta el (és választja el mindmáig) a szlávok tömegétől. (L. 2. sz. ábra a szláv etnikum magyar honfoglalás előtti kiterjedéséről⁷⁸ A lengyel szerző munkájában közölt térkép is tanúsítja, hogy a Kárpátmedence nagyobbik részében soha nem élt szláv lakosság.

7.2 Álmodok a Kárpátmedence szláv multjáról. A szlávok a források szerint az V. század végén kezdtek elvándorolni a Kárpátokon túli erdei hazájukból.

Tömeges letelepülés csak ezután történhetett. A szláv történelemírás másképp képzel el ezt a múltat. A pánszlávizmus már évtizedek óta nem aktív eszme, mégis a XIX. században keletkezett elmélet⁷⁹ sujtja a mai napig az egész magyar nemzetet.

7.2.1. Szláv tétis: A Kárpátmedence a honfoglalás előtt szláv volt. Képtelen állítás ha a XI. század etnikai arculatát nézzük. (1. sz. melléklet.) Másfél évszázad alatt nem lehet egy etnikumot felőrölni. Példa a Keleti Tenger mentén települt abodritok esete, akikre egy fél évezreden át nehezedett a germán nyomás, míg letűntek a történelem szinpadáról. Ott a germánok (szászok + dánok) voltak többségben, míg a Kárpátmedencében a honfoglaló magyarok (10 % alatti) kisebbséget képeztek az őshonosakkal szemben.

7.2.2. Az előző szláv tétel fokozása: Már a rómaiak előtt is voltak szlávok a Kárpátmedencében, amit a Balaton nevének a szlávból (*pleso=tó*) a latinba való átvétele is igazol (Safarik). E. Schwarz szerint⁸⁰⁻⁸¹ Safarik „szláv” szavai más indogermán népnél is előfordulnak, kizárólagos szláváguk tehát nem igazolható.

7.2.3. Safarik a jazigoknál, akik a Kr. u. első évszázadban jöttek be a Kárpátmedencébe, ókori források alapján⁸² szabad és szolga szarmatákat különböztet meg. A társadalom rétegződésének mintáját a szkítáktól vehették át az ókori szerzők, azonban a szolga szarmaták a jazigok beáramlása előtt szabadok voltak és a római hatalom, mint „bur-“okkal (*huri*) külön tárgyalt velük. A szolga szarmaták nem voltak iráni néptörs, sem szláv. Valószínűleg nem is értették a jazigokat, a szlávok pedig csak évszázadok múlva jutottak be a Kárpátmedencébe.

7.2.4 Egy szláv törzs, az abodritok „betelepülése” a Duna mellé.

A Keleti Tenger mellékén települt szláv törzs nem vándorolhatott a IX. században a Kárpátmedencébe.

Safarik Bodrog megye területén képzel el egy abodrit államot, amely nevét a közelben romokban heverő Bodrog várától kapta volna.

A névadás szlavisztikusok^{83, 83a} véleménye szerint önkényes és semmi esetre nem vezethető vissza az Odera

⁷⁸ Witold Hensel: „Die Slawen im frühen Mittelalter“ Berlin, 1965. Térkép a IX. oldalon.

⁷⁹ A pánszlávizmus egyik értelmi szerzője Paul Josef Safarik volt (született 1795-ben a gömörmegyei Kiszfeketepatakon), és a következőkben megcáfolandó szláv álmokat nagyrészt az ő fantáziája szülte.

⁸⁰ Ernst Schwarz: Das Vordringen der Slawen nach Westen. „Südost Forschung“ (Internationale Zeitschrift für Geschichte....Südosteuropas. Band XV. Jg. 1956. 86-106. A „Pelso” szerinte illírből átvett folyó és völgy elnevezés, Staieroszághban többször előfordul Pöls helységnevének. A Balaton 890-ből eredő neve Pelissa

⁸¹ Schwarz még más, Safarik által „szláv”-nak vélt szavakat is megcáfol.

⁸² Ptolemaios, szent Hieronymus, Ammianus .....

⁸³ Josef Perwolf: „Slawische Völkernamen“ Archiv für slawische Philologie“ 7. évf. (1883) 595.

⁸⁴ H. Kunstmann: „Der Name der Abodriten“ a „Welt der Slawen“, 1981. XXVI évf. 398.

folyóra . Az abodrit név a törzs származási helyéhez kötődik . Előbb az Odera keleti partján települtek , majd átkeltek a folyón és a tenger mellékén maradványokba Schleswig és Mecklenburg tartományokban (300 km-re nyugatra) telepedtek meg . *Az abodrit név az Oderához kötődik* . A keleti parton maradó törzsrész a nyugatra távozottakat „ az Oderán túlra távozottak”-nak nevezte . Nevük eredetileg ob =túl + Odera = *obodrit* , mely később *abodrittá* alakult .

A *dunai abodritokkal* , mint a pánszlávizmus termékével , nem is kellene tovább foglalkozni , de az elképzelt dunai szláv állam napjainkig *helytelen irányba* befolyásolja a történészek fantáziáját . Hét év alatt (818-824) , a Frank Évkönyvek 818-, 819-, 823 és 824 ben kiadott kötetekben *dunainak* írták le őket ,*együtt* sorolva fel a bulgárokkal , pannonokkal ,*de ugyanakkor a Keleti Tenger melléki wilzekkel is.* A 824-es évkönyv azután tisztázta , hogy ezekben az években a Dunától délre a keletszerbiai *praedenecenti* törzset is abodritnak nevezték . A földrajzi helyzet meghatározása után a krónikákban nem esett többé említés a dunai abodritokról .

Safarik a honfoglalás előtti „szláv Kárpátmedencét“ a *dunai abodritokra* alapozta . Elméletét a szláv történészek készségesen átvették , de átvette a nemzetközi történetírás is (eltekintve 1-2 kivételtől⁸⁴) A magyar történetírás is „örökölte“ a dunai abodritok eszméjét., amint a „Magyarok Krónikája“ Officina Nova 1995-ben megjelent díszkiadásában olvasható⁸⁵

Szenvedő alanyai az elméletnek azok a jugoszláv archeológusok voltak , akik a vélt abodrit területen alaposan kutattak szláv emlékek után . Fáradozásuk eredménytelen maradt , mert csak egy sírt találtak hamvasztásos nyomokkal .

Az abodritok északi hazája mellett tanúskodik : 1) A Frank Évkönyv 823-ból , miszerint a Keleti Tenger mellett lakó *wilzek orientalis abodritokkal* vívott csatájukban veszítették el a királyukat . *Az osterabodritok mintger mellett lakó szomszédok* hadakozhattak a wilzekkel . 2) Az abodritok törzsrészeinek félig germán , félig szláv elnevezései csakis a két nyelvterület határvonalán alakulhatott ki . A szláv tömb egyetlen más nyelve sem vette át az égtájak német megnevezését . Bodrog megye közelében sem volt a IX században német település .

7.3. A szlávok elterjedése a Kárpátmedencében a honfoglalás előtt .

A szlávok az őslakosoknak 30 %-nál kisebb hányadát képezték a honfoglalás előtt . A Kárpátmedence Szt . István korának megfelelő etnikai térképe (Kniezsa által szerkesztett térkép =1.sz melléklet) nem sokban különbözik a késő avar kor nemzetiségi eloszlásától , mert a honfoglalók aránya az őslakókhöz 10% alatt volt . Amint a térképről kivehető , a pirossal jelzett őslakos parasztok (akik valószínűleg magyarul beszéltek) betöltötték az egész lösztalajjal borított erdőmentes területet . Az ősparasztoknál később érkező szlávok már csak az erdős, hegyes peremvidékre telepedhettek le (az Északi Hegyvidékre, a Balatontól délkeletre és a Dráva-Száva között nyugati felére.)

8. A 9. század és a „descriptio civitatum“.

Nagy Károly hadjárata , az azt követő zsákmányszerző csatározások , valamint Krum bulgár cár fegyveres akciója együttesen sem okoztak nagy veszteséget az őslakosok soraiban , mivel azok ellenállást nem tanúsítottak .

A hatalmas késő avar temetőben a IX.sz-ban tovább temetkeztek , számos temető még a honfoglalás után is folytatódott . A megtelepedett lakosság a késő avar kortól a honfoglalás koráig kormeghatározó adományok nélküli sírokba temetkezett . A temetők tanúsítják , hogy az *avarkori populáció megszakítás nélkül folytatódott az árpádkori népességben* .

8.1. A *descriptio civitatum* feladata . A XIX a.század *leg jelentősebb földrajzi és történelmi tárgyú felfedezése* a *descriptio civitatum* felbukkanása volt . A *descriptio* az 1820.-as években egy bajorországi kolostorból⁸⁶ előkerült kódex két utolsó oldalán talált földrajzi tárgyú bejegyzés . Ez az egyedülálló felsorolás a IX század második felében készült⁸⁷ és felsorolta a *Dunától északra lakó, megtérítendő néptörzseket* , számszerint 58 népcsoportot az Elba és a Volga között .

A leírás célja a Frank Birodalom akkor induló nagy hittérítő tevékenységéhez egy összefoglaló jegyzéket adni , melyre a térítők munkájukat alapozhatták . Itt a terület illetőleg néptörzs megnevezésén kívül , a *civitasok*⁸⁸ számának megadásával a törzs nagyságára (erejére) lehetett következtetni . Ezen kívül a földrajzi összeírás

⁸⁴ Kivétel pl W. Fritze és a lengyel Zakrzewski is

⁸⁵ 35. oldal térképén a IX. sz.-ban az „abodriti“-k a „ praedenecenti“-kkel együtt a Bánátban vannak feltüntetve.

⁸⁶ A kódexet a Regensburg melletti Prüll kartausi (azelőtt bencés) kolostorban fedezték fel . Jelenleg Münchenben a Bayerische Staatsbibliothek Kézirat Osztályán őrzik .

⁸⁷ A magyarok és a besenyők a szövegben *Levédia táján* vannak megemlítve .

⁸⁸ A „civitas“-ok a középkor első felében a *szláv területeken* , rendszerint *egy nagyobb települést erődszerűen körülvéve megerősített földszántát* jelentett , melynek elegendő területe volt a *vész esetén odamenekülő környékeliek* befogadására .

megbízóinak fontos volt, hogy a térítők ne kerüljenek összeütközésbe a másik nagyhatalommal, a Keletrómai Birodalommal (Bizánc), ezért csak annak határán kívül fekvő, a Dunától északra elterülő területek kerültek be a descriptioba. A descriptioval sokat foglalkozott a XVIII. sz. egész európai szakirodalma a magyar kivételével.

8.2 A descriptio civitatumban⁸⁹ leírt néptörzsek. Az összeírás ismeretlen (valószínűleg szerzetes) elkészítője⁹⁰ a hittérítés szempontjait figyelembe véve írta le az akkor még pogány 58 közép-és keleteurópai törzs jegyzékét, melyben 30 szláv etnikumú⁹¹ néptörzset talált Dobrovsky.

Az Elbától a Volgáig terjedő hatalmas területet a descriptio négy, közelítőleg észak-déli irányú sávra bontva ismerteti. Az első sáv az Elba mentén halad dél-délkeleti irányban és 13 népet foglal magába. Végig határos a IX. századi Frank Birodalommal. Ezen első népcsoport Dániától délre, az északi abodritoknál (nortabtrezi) indul és összefüggő láncot képezve és a Kárpátmedencében a vulgariikkal fejeződik be. Az első csoportban a csehek után következő tag a tizenegyediknek besorolt marharii (morvák), akik után 12.-nek a kárpátmedencei vulgarii következnek. A második csoportba az előző sávban ismertetett népekkel határos törzseket sorolták be. A descriptio harmadik része majdnem teljes egészében az Oroszország területén élő 24 nagyobb törzssel foglalkozik⁹². Az összeírás negyedik része az addig nem tárgyalt 14 népet írta le, melyek amásodik és a harmadik csoport közötti területet töltötték ki. A geográfus nem egyformán ismerte a descriptióban leírt területeket: legjobban a Frank Birodalommal határos nyugati sávban volt otthon. A geográfus adatai után adta meg Joachim Hermann⁹³ a németországi szláv törzsek elhelyezkedését, aminek alapján az sz. térkép melléklet készült.

8.3. A descriptio utalásai a Kárpátmedence honfoglalás előtti viszonyaira. A 3-4 évtizeddel a honfoglalás előtt létrejött descriptio egy forrásszegény időszakban fontos, hézagpótló adalékokat szolgáltat a Kárpátmedence honfoglalást néhány évtizeddel megelőző időszakáról. A leírás első része Dániától elindulva eljut a kárpátmedencei vulgarii-ig (=parasztok). A vulgarii néptörzs nagysága erősebben hangsúlyozott a descriptio többi 57 leírt nép méreteinél. Feltehető, hogy 1) a vulgarii a descriptio legnagyobb népessége volt. 2) Területük méretei is felülmulhatták a többi descriptioiban leírt állam nagyságát.⁹⁴ 3) A vulgarii, ugyanúgy mint az összeírás többi népe, a Dunától északra települt⁹⁵. 4) Nem voltak szlávok, mert nagy területük ellenére csak öt civitasuk volt⁹⁶ 5) A nagy populációjú vulgarii-n kívül jelen volt még a Kárpátmedencében a merchanos nevű szláv törzs, amely a felsorolásban a vulgarii után következve feltehetően a frankok által alapított zalai szláv hűbéres államot jelenthette.

8.4. A honfoglalás előtti Kárpátmedence.

Az avar kor ismertetésénél a 6. fejezet 6.1.8. pontja említi az őslakosság továbbélését a 9. századon át a honfoglalásig. Az egymillió körüli őslakosság nagyobb változás nélkül érte meg a honfoglalást, amint ezt a nagy temetők részben helybeni, részben közelbeni folytatódása is igazol.

⁸⁹ A descriptio teljes egészében olvasható Joachim Henning középkori forrásokat ismertető munkájában: „Südosteuropa zwischen Antike und Mittelalter“ 220-21

⁹⁰ A descriptio civitatum szerzőjét a szakirodalom Geographus bavarus néven emlegeti.

⁹¹ Dobrovsky a „Die Slavenstämme auf der Nordseite der Donau“ címmel az „Österreichische Arch. für Geschichte“ c folyóirat 1827. évi kötetében az 509. oldalon adta meg ezt az adatot. Ő nem állította a gyenge többséget képező szláv törzsekről, hogy a descriptio a szláv törzseket írja le, mégis később a szláv szakirodalom kisajátította saját céljaira.

⁹² A 3. csoportban szereplő népek nagy részénél és néhány 4. csoportba beosztott népnél nem lehet a mai térképek alapján a helyzetüket meghatározni. 11 népnél hiányzik a civitasok száma, a többinél általában kerek értékek vannak megadva. A geográfus, illetve a megbízottja nyilvánvalóan nem tudott mindenhová eljutni. A korabeli népnevek közvetítők által való átvétele olyan torzulásokkal járt, hogy mai helyes olvasatuk lehetetlen. Ezért a 3. csoport törzseinek nagy része és néhány a negyedik csoportból nem azonosítható.

⁹³ Joachim Herrmann: „Siedlung, Wirtschaft ... der slawischen Stämme zwischen Oder und Elbe“ Berlin 1968 17-35

⁹⁴ vulgarii regio est immensa ... populus multus... multitudo magna ex eis sit“

⁹⁵ A leírás címe: „Descriptio civitatum et regionum ad septentrionalem plagam Danubii“. A történelmi irodalom középkortól napjainkig elkövetett végzetes tévedése, a bulgárok és a vulgares összekeverése azt hozta magával, hogy a vulgariikként leírt kárpátmedencei parasztokat bulgároknak vélték, akik pedig akkor már a Dunától délre, jelenlegi hazájukban, két évszázad óta keveredtek az ottani szláv lakossággal. Ha a Dunától északra települtek volna, akkor sem lettek volna a descriptioba felvehetők, mert Cyrill és Method már megkeresztelte őket.

⁹⁶ Erről azt mondja a descriptio: „non sit eis opus civitates habere. Talán nagy populációjuk is adott nekik egy olyan biztonságérzetet, melynek következtében az erődítések készítéséről lemondottak.

Az etnikai viszonyok megítélésénél alapul vehető Kniezsa XI. századra vonatkozó térképe (sz. melléklet), mely szerint akkor a Kárpátmedence lakossága 70%-ban magyar anyanyelvű lehetett, és a magyar nyelvű területek jelentős részén egyáltalán nem fordulnak elő idegen (nem magyar) nyelvi maradványok. Ez annyit jelent, hogy a Kárpátmedence nagy területein századokkal a honfoglalás előtt magyarokon kívül más etnikum nem fordulhatott elő⁹⁷. A 9. században nem volt nagyobb háborús pusztítás, a század eleji frank hadjáratok ellenállás nélkül folytak, Járványok nem dúltak. A 8. század végének magas populációja törés nélkül folytatódott a 9. és a 10. században is. Szaporodási ráta legfeljebb 1,0 százalék lehetett (egy évszázadra vonatkoztatva). Bizonyos területek népsűrűsége már a honfoglaláskor megfelelt a késő középkorinak⁹⁸.

A honfoglalók egy archaikus mezőgazdasággal gazdálkodó, de virágzó országot találtak: nagy állatok tartásával⁹⁹, a szántás, és a szőlőtelepítés ismétével¹⁰⁰ stb..

97

98 Csanád Bálint: Die Archäologie der Steppe Seite 166 lábjegyzet 29.

99 A későavari településeken talált állati csontok többsége marha csont volt, ami megtelepedett életmódra utal.

Csanád Bálint: Die Archäologie der Steppe. Böhlau Verlag Wien, Köln, 1989 Táblázat 167

100